

Energieke

Terwijl bedrijven en consumenten in Vlaanderen bang het wel en wee van verre gas- en olieproducenten volgen, beginnen her en der coöperatieven hun energie alvast dichterbij huis te zoeken: langs een veldrand, bijvoorbeeld. Een lichtend voorbeeld voor onze verwarmingstoekomst? Allicht. Maar voor deze (ver)nieuw(d)e vorm van energiewinning is samenwerking wel van primordiaal belang.

houtkanten

de return van betrokkenheid

OSWALD DEVISCH [HOOFDDOCENT FACULTEIT ARCHITECTUUR EN KUNST, UNIVERSITEIT HASSELT]
HANS JOCHEMS [PROJECT MANAGER TWECOM, REGIONALE LANDSCHAPPEN LAGE KEMPEN]

Landschap, of landschappen?

Ons landschap produceert voedsel, energie en grondstoffen. Die functies liepen van oudsher door elkaar heen, maar vandaag zijn ze veelal - geografisch en juridisch - gescheiden. Een stuk land produceert nu óf voedsel óf energie óf grondstoffen. In de plaats van één landschap kwamen er vele landschappen, elk met zijn eigen ecosystemen, beheerd door eigen actoren, met eigen verdienmodellen, et cetera. Ruimtegebruik is echter dynamisch. Zo zijn de energie- en grondstoffuncties de voorbije decennia sterk afgenomen door het aanboren van goedkope en gemakkelijke brandstof als aardolie en aardgas. Om plaats te maken voor functies als biodiversiteit en natuurbeleving. Binnen de filosofie van het gewestplan moet aan elk nieuw grondgebruik een specifieke ruimte worden toegewezen. Omdat ruimte schaars is, betekent elke nieuwe toewijzing automatisch ook het schrappen van bestaand gebruik. Met andere woorden, de verschillende landschappen beconcurreren elkaar. Dit gaat niet enkel ten koste van de kwaliteit van het landschap als geheel, maar ook van de individuele landschappen. De uitdaging is dan ook niet enkel het betrekken van actoren bij het maken van landschap, maar ook het betrekken van actoren op elkaars landschap.

Comeback van de productieve houtkant

Een interessante case in dit verband is de herontdekking van een stuk landschapserfgoed: de houtkanten. Dit zijn bomenrijen en struiken met aan één of weerszijden een greppel, typisch aangelegd in een rasterpatroon rond een reeks akkers. Samen vormden deze rijen een draineringssysteem dat de grondwatertafel deed zakken, waardoor het mogelijk werd om ook in drassige gebieden aan landbouw te doen. Daarnaast fungeerden houtkanten ook als windscherm, beschermden ze gewassen tegen vorstschade en voorkwamen ze erosie. Ten slotte werd het hout gebruikt om broodovens te stoken, als geriefhout (stelen, rijshout), om de assen van molens of karren te vervaardigen, enzovoort. Houtkanten werden om de tien jaar gesnoeid, tot een hoogte van ongeveer twee meter (bij knobomen zoals knobwilgen,

knoteiken) of tot vlak bij de grond (bij hakhout zoals hazelaar). Dit verhoogde de houtproductie, beperkte de hoeveelheid schaduw en optimaliseerde de wateropname. Uit de stronken die overbleven, ontsproten nieuwe twijgen die uitgroeiden tot dikkere takken, tot ze opnieuw gekapt konden worden. Samen met de grachten en poelen in de buurt, vormden de houtkanten een compleet landbouwkundig systeem dat zeer efficiënt werkte van de dertiende tot de negentiende eeuw.

Niet alleen verhoogden ze de opbrengst van de landbouw, leverden ze energie en produceerden ze grondstoffen, ze kenden bovendien ook een erg hoge biodiversiteit. Of hoe één landschappelijk element alle landschapsfuncties kon integreren.

In Vlaanderen werden duizenden kilometers houtkanten en houtwallen aangelegd rondom landbouwpercelen. Met de modernisering van de landbouw en de beschikbaarheid van andere energiebronnen kwam een aantal functies van houtkanten echter onder druk te staan. In de provincie Limburg staat vandaag nog maar ongeveer de helft overeind. Ook zijn ze niet altijd meer herkenbaar. Omwille van gebrek aan onderhoud zijn heel wat houtkanten uitgegroeid tot stroken bos.

De zoektocht naar duurzame energiebronnen heeft de houtkant terug in het vizier gebracht. Biomassa is immers de enige vlot toegankelijke (vernieuwbare) energiebron van Europa. Wind is enkel interessant voor kustgebieden en water enkel voor berggebieden. Zonne-energie is dan weer seizoensgebonden. Zonder het zelf te beseffen, zwemmen we in de biomassa. Wat nu nog ontbreekt is de kennis en de infrastructuur om deze efficiënt te ontginnen. Heel wat organisaties in binnen- en buitenland voeren eerste experimenten. Zo ook rond het inzetten van houtkanten in de productie van biobrandstof. Deze tonen aan dat houtsnippers een ideale energiebron zijn voor zogenaamde 'middenschalige' projecten: landbouwbedrijven, openbare gebouwen, zwembaden, gevangenissen of scholen. Maar ook voor woningen. Zo kan je met het snoeihout van 150 meter houtkanten een standaardgezinswoning één jaar lang van energie voorzien. In een cyclus van tien jaar heb je dus anderhalve kilometer houtkanten nodig. Omdat heel wat gemeenten behoorlijk wat openbaar groen bezitten, is dit haalbaar. Zo beschikt Bocholt over honderd kilometer houtkanten. Hier kan je 65 gezinswoningen mee verwarmen (en zo 165.000 liter stookolie per jaar uitsparen). Lummen heeft rond de zeshonderd kilometer houtkanten, Paal-Beringen nog meer. Er

ZONDER HET ZELF TE BESEFFEN, ZWEMMEN WE IN DE BIOMASSA.